MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

Proces adaptace zahraničních studentů MENDELU na českou kulturu

Bakalářská práce

Autor: Jan Jurásek

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Jiří Čeněk

Brno 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: vypracoval samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědom, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona. Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 22. května 2015

Jan Jurásek

Poděkování

Rád bych poděkoval zejména vedoucímu mé bakalářské práce Ing. Mgr. Jiřímu Čeňkovi za cenné rady a konzultace při zpracování této práce. Dále bych rád poděkoval své přítelkyni, rodině a přátelům za trpělivost a dlouhodobou podporu.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá procesem adaptace zahraničních studentů Mendelovy univerzity na jiné kulturní prostředí. Práce je zaměřena zejména na schopnost zahraničních studentů zapojit se do normálního života v cizí kultuře. V teoretické části jsou rozebrány základními pojmy a poznatky, které jsou s touto tématikou úzce spjaty. Literární rešerše se opírá zejména o dva významné odborníky v oblasti této problematiky J. W. Berryho a Geerta Hofstedeho. Praktická část se věnuje vlastnímu výzkumu, kterého se zúčastnilo 41 zahraničních studentů Mendelovy univerzity z devatenácti různých zemí. Tento výzkum byl proveden pomocí Cross-Cultural Adaptability Inventory (Inventář interkulturární adaptability), který slouží ke stanovení silných a slabých stránek adaptability jedinců. Výsledky výzkumu slouží k posouzení schopností zahraničních studentů vyrovnávat se se změnami prostředí a interakcemi s jinými druhy mentalit, různými zvyky a tradicemi.

Klíčová slova: adaptace, akulturace, kultura, Cross-Cultural Adaptability Inventory, národ, kulturní šok, etnikum, interkulturní komunikace, Mendelova univerzita, zahraniční studenti

Abstract

This bachelor thesis deals with the process of adaptation of foreign students at Mendel University to a different cultural environment. The thesis is mainly focused on the ability of foreign students to participate in daily life in a foreign culture. The theoretical part deals with the basic concepts and knowledge that are closely linked to this topic. The literature review mainly refers to two key experts on this field of study, J. W. Berry and Geert Hofstede. The case study deals with the research, which was conducted by 41 foreign students of Mendel University from nineteen different countries. The research was conducted using the Cross-Cultural Adaptability Inventory, which is used to rate the strengths and adaptability weaknesses of individuals. The results of this research are used to measure the ability of foreign students to cope with environmental changes and interactions with different mentalities, different habits and traditions.

Keywords: adaptation, acculturation, culture, Cross-Cultural Adaptability Inventory, nation, culture shock, ethnicity, intercultural communication, Mendel University, foreign students

Obsah

1. Úvod 10

2. Cíl a metodika práce 11

I. Teoretická část 12

3. Vymezení základních pojmů a úvod do problematiky 12

3.1 Kultura 12

3.1.1 Dimenze kultury dle G. Hofstedeho 14

3.1.2 Interkulturní kompetence a komunikace 16

3.1.3 Multikulturní výchova 17

3.1.4 Interkulturní trénink 18

3.1.5 Akulturace 18

3.1.6 Enkulturace 21

3.2 Adaptace 21

3.2.1 Teorie adaptace 22

3.2.2 Kulturní šok 23

3.2.3 Symptomy a fáze kulturního šoku 24

3.3 Kulturní relativismus 25

3.4 Etnocentrismus 26

3.5 Xenofobie 27

II. Praktická část 28

3.6 Představení vlastního výzkumu 28

3.7 Cíl výzkumu 28

3.8 Základní výzkumné otázky a hypotézy 28

3.9 Metodika výzkumu a sběru dat 29

3.9.1 Cross-Cultural Adaptability Inventory (CCAI) 29

3.9.2 Dotazník ... 31
3.10 Charakteristika výzkumného souboru ... 31
3.11 Výsledky zpracování dat z inventáře CCAI ... 33
3.11.1 Četnosti hodnot ... 34
3.11.2 Srovnání hodnot dle pohlaví ... 37
3.11.3 Srovnání hodnot dle věkových tříd ... 37
3.11.4 Srovnání hodnot dle vybraných národností ... 38
3.12 Ověření hypotéz ... 42
3.12.1 Jedno-faktorový t-test ... 42
3.12.2 Analýza rozptylu (ANOVA) ... 44
4. Diskuze ... 45
5. Závěr ... 48
6. Seznam použité literatury ... 50
7. Přílohy ... 53

Seznam obrázků

Obrázek 1. Hofstedeho cibulový diagram 14
Obrázek 2. Schéma interkulturní komunikace 17
Obrázek 3. Akulturační strategie 20
Obrázek 4. Fáze adaptace 25
Obrázek 6. Grafický profil studentů z Finska a Litvy dle CCAI (vlastní výzkum) 41
Obrázek 7. Grafický profil studentů ze Španělska a Portugalska dle CCAI (vlastní výzkum) 41

Seznam tabulek

Tabulka 1. Rozdělení respondentů dle věkových skupin (vlastní výzkum) 32
Tabulka 2. Rozdělení dle národností respondentů (vlastní výzkum) 32
Tabulka 3. Rozdělení dle věkových skupin respondentů (vlastní výzkum) 33
Tabulka 4. Rozdělení četností jednotlivých dimenzí 34
Tabulka 5. Četnosti hodnot z CCAI (vlastní výzkum) 34
Tabulka 6. Porovnání kategorií CCAI dle pohlaví (vlastní výzkum) 37
Tabulka 7. Rozdělení kategorií CCAI dle věku (vlastní výzkum) 38
Tabulka 8. Skóre CCAI studentů ze Španělska a Portugalska (vlastní výzkum) 38
Tabulka 9. Skóre CCAI studentů z Turecka a Řecka (vlastní výzkum) 38
Tabulka 10. Skóre CCA studentů z Finska a Litvy (vlastní výzkum) 39
Tabulka 11. Skóre CCAI studentů z Bosny a Hercegoviny a Bulharska (vlastní výzkum) 39
Tabulka 12. T-test pohlaví a FO (vlastní výzkum) 42
Tabulka 13. T-test pohlaví a ER (vlastní výzkum) 42
Tabulka 14. T-test pohlaví a PAC (vlastní výzkum) 43
Tabulka 15. T-test pohlaví a PA (vlastní výzkum) 43
Tabulka 16. Rozdělení jednotlivých kategorií CCAI dle věkových skupin (vlastní výzkum) 44
Tabulka 17. Test homogenity rozptylů (vlastní výzkum) 44

Seznam grafů

Graf 1. Rozdělení dle národností respondentů (vlastní výzkum) 33
Graf 2. Emocionální odolnost v procentuálním vyjádření (vlastní výzkum) 35
Graf 3. Flexibilita a otevřenost v procentuálním vyjádření (vlastní výzkum)..... 35
Graf 4. Pronikavost vnímání v procentuálním vyjádření (vlastní výzkum) 36
Graf 5. Osobní autonomie v procentuálním vyjádření (vlastní výzkum) 36

1. Úvod

V dnešní době pokročilých informačních a komunikačních technologií, otevřenosti ekonomik a rozvoje turismu se odkrývají nové možnosti cestování a s tím i dotovaných výměnných pobytů. V důsledku fenoménu globalizace dochází k pomyslnému zkracování vzdáleností. Ještě v nedávné minulosti si lidé nedokázali představit, že jim za několik málo let bude umožněno cestovat po celém světě za těchto podmínek. Firmy začínají stále častěji spolupracovat se zahraničními partnery na intenzivnější bázi, studenti se účastní programů výměnných pobytů napříč světadíly. Lidé si začínají uvědomovat stále znatelnější blízkost odlišných kultur. Kontaktu s nimi je již téměř nemožné se v běžném denním životě vyhnout. Díky této realitě se nepřímo dostává do povědomí široké veřejnosti oblast interkulturní psychologie, jež se zabývá právě problematikou interakcí jedinců z rozdílných kultur, jejich zvyky a způsoby. Téma interkulturní psychologie nabývá na významu a poznatky z této disciplíny jsou dnes běžně využívány v jiných oborech a jsou zařazovány do předmětů studia.

Tato práce se pokouší přiblížit problematiku interakcí jedinců v novém prostředí s osobami z rozdílných kultur. Protože je Evropský pracovní trh nyní otevřený, lze očekávat rostoucí fluktuaci osob Evropou. Ať už kvůli práci, studiu či cestování.

Výsledky práce by měly také ukázat, zda souvisí problematika adaptace s genderem, tedy jaká se ukáže souvislost mezi výsledky výzkumu s pohlavím respondentů. Dále se práce snaží prokázat vzájemné vztahy mezi věkem, národností respondentů a jednotlivými kategoriemi metody Inventáře interkulturální adaptace, která tvoří stěžejní část praktické části této bakalářské práce. V práci je využíváno především literárních zdrojů v anglickém jazyce a odborných publikací z ověřených dostupných zdrojů.

2. Cíl a metodika práce

Název práce je “Proces adaptace zahraničních studentů MENDELU na českou kulturu”. Cílem této práce je změřit úroveň schopností adaptace vybraných studentů Mendelovy univerzity. Jejich schopnost zapadnout do kolektivu a normálně fungovat v českém kulturním prostředí.

Tato práce je rozdělena do dvou hlavních částí. Jedná se o první teoretickou a druhou praktickou část. Teoretická část je rozdělena na dvě pod části. První pod část nese název “kultura” a obsahuje šest složek. Jedná se o dimenze kultur dle Geerta Hofstedeho, interkulturní kompetence a komunikace, multikulturní výchova, interkulturní trénink, akulturace a enkulturace. V kulturní části se čtenář seznámí se základními pojmy interkulturní psychologie. Každý pojem zde má svou základní definici, aby se čtenář lépe orientoval v prováděném výzkumu. Druhá pod část nese název “adaptace”. Tato pod část je rozdělena také na šest složek. Jedná se o teorii adaptace, kulturní šok, symptomy a fáze kulturního šoku, kulturní relativismus, etnocentrismus a xenofobii. V každé části jsou uvedeny základní pojmy související s tématem, aby byl čtenář uveden do problematiky a chápal souvislosti mezi jednotlivými pojmy.

Po teoretické části se dostáváme do praktické části, kde byl proveden vlastní výzkum, pro který byl zvolen nástroj Cross-Cultural Adaptability Inventory (Inventář interkulturální adaptace), jež se skládá z padesáti výzkumných otázek. Díky ochotě mezinárodního oddělení Mendelovy univerzity se podařilo oslovit 155 zahraničních studentů a požádat je o účast ve výzkumu. Dotazník zodpovědělo 41 z nich, kteří byli ochotni poskytnout svoje základní údaje a vyplnit dotazník, na kterém je založena praktická část tohoto výzkumu.

I. Teoretická část

3. Vymezení základních pojmů a úvod do problematiky

3.1 Kultura

Dle Hofstedeho (2010, s. 4–6) v sobě každý člověk nese jisté vzorce myšlení, cítění a potenciálu, které se naučil během života. Většinu těchto vzorců jsme se naučili již v raném dětství, protože v tomto období života jsou lidské bytosti nejlépe připraveny učit se novým věcem a přizpůsobovat se. Pokud se má člověk později naučit něco nového, je potřeba nejprve tyto ustanovené vzorce myšlení a cítění odstranit. Odnaučení je vždy těžší než prvotní osvojení. Jako názornou pomůcku pro pochopení souvislostí, srovnává Hofstede lidskou mysl s počítačem a naučené vzorce a zvyky s počítačovými programy. Zavedený termín pro takový mentální program, je právě kultura. Člověk má ale základní schopnost odchýlit se od těchto programů a reagovat neočekávaně. Jeho chování se dá ovšem predikovat, známe-li jeho minulost. Berry (2011, s. 224) ve své práci uvádí, že pojem kultura použil poprvé již v roce 1871 Taylor, který definuje kulturu jako celkový komplex, který zahrnuje znalosti, víru, umění, morální zásady, zákony, mravnost a další schopnosti, které se člověk během svého života ve společnosti získá. Jedná se o jakousi celkovou sociální dědičnost lidstva, která je kolektivní.

Dle Průchy (2010, s. 30–32) lidé žijí ve více či méně odlišných kulturách, jež jsou charakterizovány specifickými systémy sdílených hodnot, společenských norem, idejí a společných zkušeností, tradic a zvyklostí komunikačních rituálů aj. Každý národ má svou odlišnou kulturu. V tomto smyslu se používá koncept etnická kultura, respektive národní kultura. Jak ve své knize popisuje Průcha (2010, s. 34) hlavním určujícím rysem národních kultur jsou hodnoty. V psychologickém a sociologickém prostředí jsou hodnoty chápány jako regulační mechanismy lidského chování, jež jsou pro určitou společnost charakteristické a projevují se v jejích sdílených normách, postojích,

názorech a preferencích. Hodnoty národních společenství mají silnou setrvačnost, přenášení se z generace na generaci a jsou dosti odolné vůči vnějším zásahům.

Od té doby, co je kultura součástí naší každodenní slovní zásoby, je vhodné krátce zhodnotit, jak se tento pojem odlišuje v antropologii a interkulturní psychologii od běžného nářečí laiků. Berry (2002, s. 28–30) klasifikuje tento pojem třemi pravidly. Pojem kultura není omezen pouze na "vysokou kulturu", kam patří malířství, klasická hudba atd., ale jsou to všechny produkty lidského života. Od komiksových časopisů, pop music až po exponáty v muzeu či představení v koncertních a operních halách. Za druhé, kultura neznamená "civilizaci". Všechny lidské skupiny tvoří kulturu bez ohledu na to, jestli jsou etnocentricky považované za "civilizované" či "primitivní". Většina interkulturních psychologů i antropologů se snaží vyhýbat termínům "civilizované" a "primitivní", protože v sobě již obsahují soudy o kvalitě jednotlivých kultur. Za třetí, kultura neznamená to samé co společnost, přestože mají tyto dva pojmy k sobě velice blízko. Společnost je definována jako organizovaný kolektiv lidí, kteří mají stejné zájmy směřující ke společným cílům, sdílející společnou víru, postoje a způsoby jednání.

Hofstede (2010, s. 7–8) zavedl pojmy symboly, hrdinové, rituály a hodnoty, které pomáhají k popisu kultury.

Symboly jsou slova, gesta, obrazy či předměty a mají pro ty, kdo se na dané kultuře podílejí, konkrétní významy. Jsou pouze povrchní složkou kultury. Patří sem určitá slova jazyka nebo žargonu, stejně jako oblečení, účesy, vlajky a znaky společenského postavení. Nové symboly vznikají a staré zanikají. Symboly jedné kultury jsou často napodobovány symboly jiné kultury.

Hrdinové jsou osoby, které žijí, již zemřely, reálné nebo vymyšlené. Pro danou kulturu jsou velmi důležité a vysoce ceněné. Ostatním slouží jako příklad.

Rituály jsou kolektivní činnosti. Jejich konečný výsledek je zbytečný. Důležité je samotné vykonání rituálu. Jedná se o tradice či obchodní schůzky za účelem tmelení kolektivu.

Hodnoty jsou pro kulturu klíčové. Označují se také jako praktiky. Hodnoty jsou pocity, které mají směr. Jedná se o kladnou a zápornou stranu. Například rozlišování mezi dobrem a zlem či nebezpečí vůči bezpečí.

Obrázek 1. Hofstedeho cibulový diagram

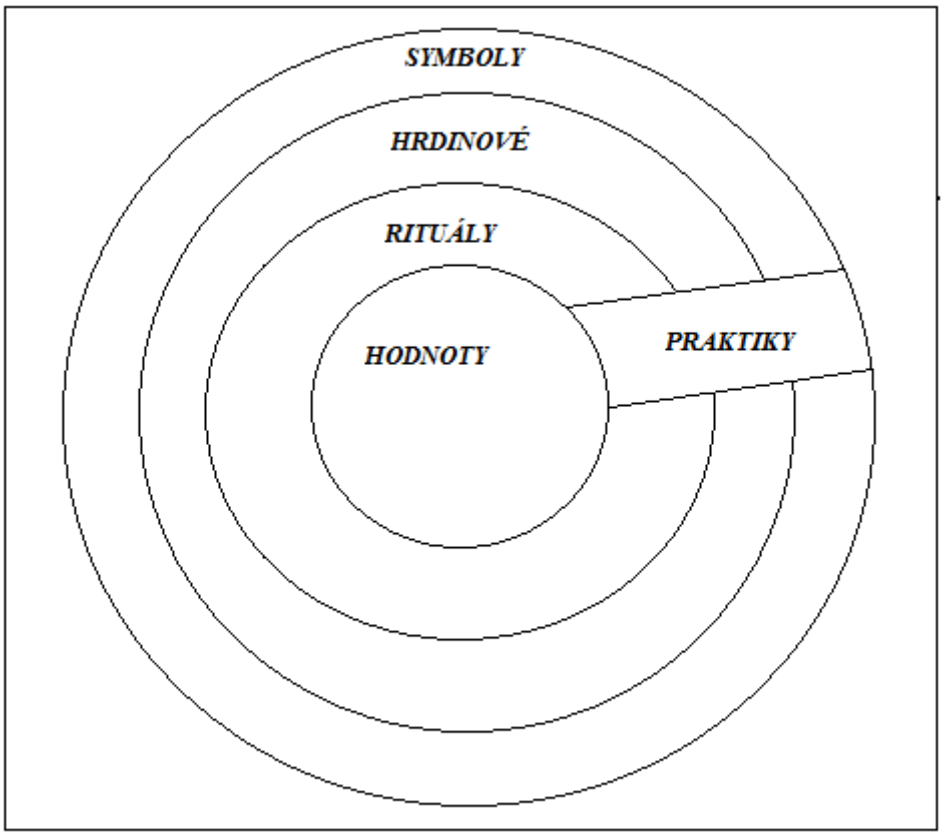

Zdroj: Hofstede, Cultures and organizations: software of the mind, 2010

3.1.1 Dimenze kultury dle G. Hofstedeho

Dle Průchy (2010, s. 34–35) Hofstede ve své práci navázal na dva Americké vědce, kteří se v první polovině dvacátého století věnovali výzkumu národních kultur a hodnot. Jednalo se o sociologa Alexe Inkelese a psychologa Daniela Levinsona, kteří publikovali rozsáhlou studii anglicky psané literatury o národní kultuře, což ovlivnilo fungování společností po celém světě.

Byly stanoveny tři pilíře:

1. *Vztah k autoritě.*
2. *Sebepojetí jedince.*
3. *Způsoby zacházení s konflikty, zejména zvládání agrese a vyjadřování citů.*

Hofstede provedl o dvacet let později rozsáhlý výzkum typologie národních kultur. Jednalo se o více než 50 zemí a regionů Evropy, Ameriky, Afriky a Asie. Měl přístup k pobočkám IBM, kde pomocí dotazníkového šetření získal více než 116 tisíc vzorků. Z tohoto enormního počtu dat vytvořil kritéria pro odlišnosti národních kultur, takzvané dimenze, vyjádřené kvantitativními indexy.

Dle Hofstedeho (2001) je dimenze aspekt kultury, který může být měřen ve vztahu k jiným kulturám. Po prvním sběru dat a měření vznikly čtyři nové dimenze:

1. *Mocenský odstup,* který souvisí s rozdílným způsobem řešení základního problému lidské nerovnosti.
2. *Vyhýbání se nejistotě,* což je spojeno s úrovní stresu vzhledem k nejisté budoucnosti ve společnosti.
3. *Individualismus vs. kolektivismus,* který se vztahuje k zapojení jedinců do základních skupin.
4. *Maskulinita vs. feminita,* která se vztahuje k rozdělení emocionálních rolí mezi muži a ženami ve společnosti.

Na Hofstedeho výzkum navázal později Michael Harris Bond působící v Ústavu aplikovaných společenských věd Polytechnické Univerzity v Hong Kongu. Ve spolupráci se svými kolegy z Číny provedli *Chinese Value Survey*, volně přeloženo jako nový Čínský průzkum hodnot, který proběhl ve 23 zemích, kde byla objevena pátá dimenze, kterou nazval *Konfuciánským dynamismem* (Leung a Bond, 2008). Na základě tohoto výzkumu zařadil Hofstede mezi své dimenze ještě výše zmiňovanou pátou dimenzi. Nazval ji *Long- versus Short- Term Orientation.* jedná se o dlouhodobou

či krátkodobou orientaci. Tento název se zdál Hofstedemu adekvátnější, protože není tak ovlivněn náboženskou historií (Hofstede a Minkov, 2011). Dále byla v roce 2010 stanovena ještě šestá dimenze, která byla nazvána *Indulgence versus Restrain*. Jedná se o konfrontaci požitku a omezení. Tato dimenze se zabývá rozdělením společnosti podle úrovně možnosti uspokojení lidských potřeb (The Hofstede centre, 2015).

3.1.2 Interkulturní kompetence a komunikace

Díky modernímu způsobu života, nástupu pokrokových technologií a světové globalizaci se rozrůstá počet obchodních sítí a vznikají nová propojení. Nejedná se jen o oblast obchodu, i v dalších oblastech jako je umění, sport či diplomacie dochází k častějším střetům mezi odlišnými etniky a národy. Vzhledem k jedinečnosti každého národa a jeho kultury, dochází k nedorozuměním a společenským pochybením při jejich vzájemném jednání. Aby k takovým situacím docházelo co nejméně, je potřeba, aby byly všechny jednající strany vybaveny základními komunikačními dovednostmi a znalostmi. Tento soubor specifických dovedností a jazykových znalostí nazýváme *interkulturní kompetence*. Pro načerpání těchto znalostí a osvojení si základních dovedností existují speciální kurzy a programy. Důležitost tohoto tématu si uvědomují i pedagogové a zařazují tuto problematiku do studijních plánů na základních a středních školách (Průcha a Veteška, 2014). Dostáváme se k dalšímu termínu, kterým je *interkulturní komunikace.* K interkulturní komunikaci dochází při střetu jedinců z odlišných kultur, či etnik jiného rasového původu, často mluvících jiným jazykem. Kvalita jejich vzájemné komunikace a porozumění závisí především na úrovni jejich jazykové vybavenosti a znalosti cizí mentality a kulturního prostředí. Termín interkulturní komunikace je poměrně široký a nelze ho přesně definovat, protože do něj spadá i teoretická oblast zabývající se těmito procesy. Obliba těchto studií je v posledních několika dekádách na vzestupu, vzhledem k růstu a propojení světových trhů a ekonomik. Vznikají nové odnože a související obory, jako je interkulturní management či interkulturní marketing. Tyto pojmy vznikly s potřebou zahrnout do řídících funkcí kulturní faktory. Ukazuje se, že řídící pracovníci vybavení těmito nástroji jsou úspěšnější, protože jejich rozhodnutí jsou obohacena o znalosti kulturní

složky. Kulturní cítění a gramotnost přináší manažerům výhody na mezinárodních trzích a zvyšuje procento jejich obchodní úspěšnosti (Průcha a Veteška, 2014).

Obrázek 2. Schéma interkulturní komunikace

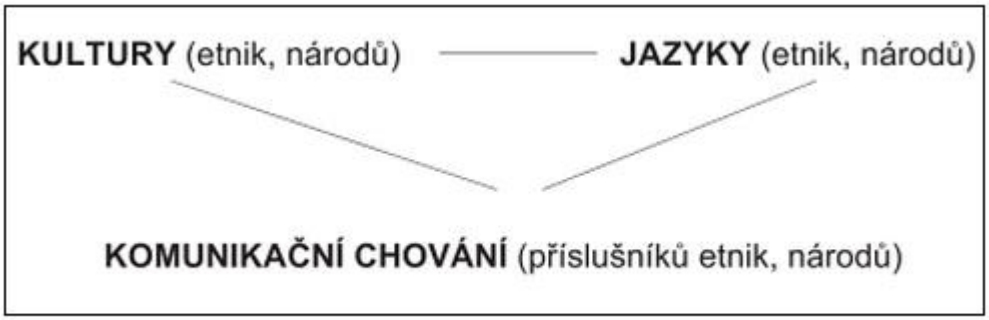

Zdroj: Průcha, Interkulturní komunikace, 2010

3.1.3 Multikulturní výchova

Pojem multikulturní výchova úzce souvisí s předcházejícími pojmy interkulturní kompetence a komunikace. Tato disciplína pojednává především o rasách, rasové snášenlivosti a jejich vzájemném soužití. Má své kořeny v interkulturní psychologii a etnologii. Její úspěšná aplikace se odvíjí právě z kombinace teoretických poznatků těchto dvou disciplín. Enid Lee, ředitelka anti rasové agentury v Torontu, používá pro multikulturní výchovu pojem "*anti-racist education*", což může být volně přeloženo jako *"anti-rasistická výchova"*. Z tohoto názvu je na první pohled zřetelné, čím se tato problematika zabývá (Enid Lee Consultants, 2014). Multikulturní neboli *"anti-rasistická výchova"* je ve své podstatě perspektiva. Je to průřezový úhel pohledu všemi vyučovanými oblastmi a odkazuje na historii a zkušenosti lidí, kteří byli z této oblasti učení vynecháni. Hlavní náplní tohoto oboru, je pomoc při řešení kulturních a rasových nerovností v lidských rodinách a objasnit hlavní příčiny těchto nerovností. V praxi se jedná zejména o to, vybavit studenty, rodiče a učitele nástroji potřebnými k boji proti rasismu a etnické diskriminaci. Hlavní myšlenkou je vybudovat společnost lidí rovného postavení. Dle slov Enid Lee nejde o to, abychom byli všichni stejní, ale abychom si uvědomili, že jsme rozdílní a to je na tom právě to krásné (Wayne Au, 2009).

3.1.4 Interkulturní trénink

Interkulturní trénink, či školení, má své základy v interkulturní psychologii a antropologii. V této disciplíně dochází převážně k propojení pedagogiky a psychologie. Tento pojem vznikl v souvislosti s razantním nárůstem počtu studentů, zabývající se problematikou mezilidských vztahů a poznávání nových kultur, způsobenou světovou globalizací a novými možnostmi cestování. Hlavním cílem tohoto tréninku, je nejen získat přehled o jiných kulturách, ale hlavně si tyto teoretické zkušenosti osvojit v praxi. Je zde kladen důraz na analýzu interkulturních konfliktů a jejich úspěšné vyřešení. Velmi důležitým aspektem je lidské vnímání vůbec a porozumění rozdílům ve společnostech. Tyto rozdíly by neměly být problémem či bariérou, naopak jejich znalost a porozumění by se mělo stát jakousi výhodou k dosažení požadovaného efektu, například při obchodním jednání v cizí zemi. Odbourání rasových předsudků a schopnost akceptace tzv. kulturní pokory jsou pro interkulturní trénink fundamentálními hodnotami (Landis a kol., 2003).

3.1.5 Akulturace

Významné zvýšení povědomí o situaci v rozvojových zemích v letech 1920–1930 vyvolalo nutnost specifikovat pojem akulturace. Pojem byl poprvé přesněji definován Robertem Redfieldem, Ralphem Lintonem a Melvillem J. Herskovitsem v roce 1935. Definice zní takto: „*akulturace zahrnuje jevy, které jsou výsledkem přímého a nepřerušeného styku mezi skupinami jedinců z různých kultur, z čehož následně vyplývají změny v původních kulturních typech jedné nebo obou skupin*“. Podle této definice je akulturace třeba odlišovat od kulturní změny, pod kterou je zahrnována jen jako jedna z jejích forem, a od asimilace, která je někdy považovaná za jeden z aspektů akulturace. Je také třeba ji odlišit od difúze, k níž dochází ve všech případech akulturace. K té nedochází jen v přítomnosti a u těch typů kontaktu, které byly upřesněny v předložené definici, ale rovněž představuje jen jednu ze stránek procesu akulturace“ (Soukup, s. 115–116, 1996). Dalším pojmem souvisejícím s akulturací je asimilace. Průcha (2010) popisuje asimilaci jako včleňování jednoho etnika a jeho kultury do jiné kultury tak, že znaky původní kultury se ztrácejí a jsou

nahrazovány znaky dominantními, přejímané kultury. Berry (1997) dělí akulturaci na čtyři marginální strategie:

1) *Asimilace,* což znamená dokonalé splynutí s cizí kulturou a úplné přijetí jejích hodnot. K asimilaci dochází buď nenucenou cestou ze svobodné vůle příslušníků skupiny, která se asimiluje, nebo nedobrovolnou cestou, způsobenou chováním většinové společnosti, případně jejího mocenského aparátu. Tento způsob je ovšem zakázaný.

2) *Integrace,* znamená začlenění příslušníků jiné etnické skupiny do majoritní společnosti. Tento proces je ale kvalitativně naprosto odlišný než proces asimilace. Pojem integrace znamená začlenění individua nebo skupiny do majoritní společnosti bez ztráty jeho vlastní totožnosti. Na rozdíl od asimilace je to proces vzájemný. Tento proces je velmi náročný pro všechny zúčastněné strany. Jak pro ty co se chtějí integrovat, tak pro ty, do jejichž kultury se chce někdo integrovat. Míře úsilí vstoupení musí odpovídat míra úsilí přijetí. Podmínkou zdařilé integrace určité skupiny je tedy to, že majoritní společnost do určité míry různorodost integrujícího přijme a vytvoří pro jeho integraci příznivé podmínky.

3) *Marginalizace,* je proces, při kterém si obvykle menšinová a více méně zřetelně odlišená skupina obyvatel nespolupracuje či neudržuje trvalejší vztah s majoritou, nezachovává svá specifika a kulturní identitu. Skupina žije na okraji společnosti, pokud v ní nevykonává přiměřený vliv, její členové v ní nezastávají významnější postavení a jsou obvykle i sociálně a ekonomicky slabší. Tyto marginální skupiny jsou většinou lokalizovány na okraji velkých měst a bývá v nich podstatně vyšší míra nezaměstnanosti, chudoby a nižší úroveň vzdělanosti, z čehož vyplývá velmi nízká míra společenského uplatnění (Jandourek, 2007).

4) *Separace*, je proces, kdy jednotlivci kladou důraz na hodnoty své původní kultury, přestože jsou v kontaktu s jinou kulturou, které se ale snaží co nejvíce vyhýbat. Pokud ovšem snaha o separaci vychází z převládající kultury, jedná se potom o segregaci, což znamená vyřazení (Berry, 1997).

Obrázek 3. Akulturační strategie

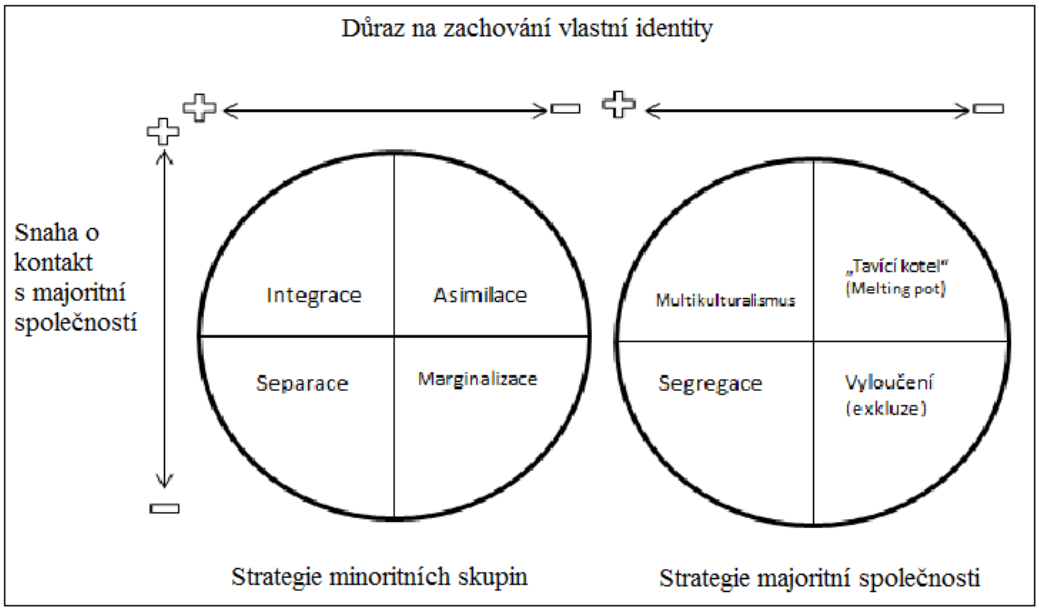

Zdroj: Berry, Cross-cultural psychology: Research and applicaion, 2002

Na obrázku číslo 3 můžeme vidět grafické znázornění akulturačních strategických možností. Kategorie jsou pojmenovány podle toho, do které se řadí skupiny. Jedná se o skupiny dominantní a nedominantní. Symboly plus a mínus zde naznačují ochotu jedince přijímat novou majoritní kulturu nebo si naopak ponechat kulturu vlastní. Strategie nedominantní skupiny najdeme v levé části obrázku, strategie dominantní skupiny najdeme v pravé části. Pokud dochází k tomu, že majoritní skupina působí na minoritní skupinu nátlakem, je nutné používat jiné označení akulturačních strategií. Pokud se tak stane, jedná se o strategie "tavicího kotle", multikulturalismu, segregace a vyřazení. Pojem integrace je nahrazen pojmem multikulturalismus. V případě tavícího kotle se jedná o asimilaci, která je žádoucí majoritní skupinou. Majoritní skupina je stále v nadřazené pozici a ostatní skupiny se postupně asimilují. Pokud dojde k separaci vlivem majoritní skupiny, nazývá se tento jev separace. Místo marginalizace je zde užívám termín "vyloučení" (Berry, 2002).

3.1.6 Enkulturace

Dle Morgensternové (2007, s. 35) značí enkulturace proces jedince, kdy získává příslušnosti k určité kultuře. Během svého života, si jedinec osvojuje hodnoty, normy a vzorce určité kultury. Socializace člověka probíhá již od raného dětství a je ovlivňována velkým množstvím faktorů. Jedním z těchto faktorů jsou sociokulturní souvislosti, které jsou zastoupeny kulturními charakteristikami.

Jak uvádí Soukup (1996), pojem enkulturace zavedl Herskovits, dle kterého enkulturace pobízí k pojetí kultury jako osobité lidské oblasti, která není genetická a člověk si ji v průběhu života osvojuje učením. Bez enkulturace by se jedinec nemohl stát člověkem v pravém slova smyslu, neboť s kulturou se nerodíme, ale musíme se jí v průběhu života učit. Enkulturace probíhá v různých sociálních skupinách a za účasti různých sociálních institucí. V dětství jsou nejdůležitější primární skupiny, z nichž hlavní je rodina. V pozdějším věku nabývají na významu skupiny sekundární, což jsou kamarádi nebo spolužáci ve škole. Proces enkulturace může probíhat dvěma způsoby, a to buď vědomě, či nevědomě. Enkulturace souvisí s koncepcí kulturního relativismu, která poukazuje na odlišnosti a rozdíly mezi kulturami právě upozorněním na skutečnost, že kultuře se učíme a že jednotlivé rozdíly vyplývají z odlišné výchovy. Této problematice se věnuje jedna z nadcházejících kapitol této práce. Během procesu enkulturace jedinec jednotlivé prvky kultury přijímá za své a výchovou je předává nadcházejícím generacím (Soukup, 1996).

3.2 Adaptace

Adaptace obecně je evoluční proces, kdy se jedinec přizpůsobuje přírodním a sociálním podmínkám. Nejedná se jen o změny, které nastávají při konfrontaci dvou různých etnik či kultur. K adaptaci dochází různým způsobem v mnoha běžných životních situacích. Nový pracovník ve firmě, student přijíždějící na výměnný pobyt nebo občan, který se stěhuje do jiného města, každý z nich bude čelit rozdílnému typu adaptace. Z psychologického a sociologického hlediska adaptace zahrnuje přizpůsobení se chování, myšlení, emocím, vnímání, postojům a normám dané společnosti. Je to proces postupného přizpůsobování se jedince sociálnímu okolí a podmínkám. Rozlišuje se

adaptace pasivní (akomodace) a aktivní (Veteška, 2012). Při nevhodné či nesprávné adaptaci žije potom jedinec ve svém okolí v napětí a čelí více konfliktním situacím. S adaptací souvisí pojem *kulturní adaptace,* která podle Vetešky (2012) označuje osobitý lidský způsob přetváření světa prostřednictvím výroby artefaktů, vytvářením sociokulturních regulativů a akumulací idejí.

Berry (1997) dále dělí adaptaci na krátkodobou a dlouhodobou. Krátkodobé změny během procesu adaptace jsou občas spíše narušujícího charakteru a mají někdy negativní dopad. Pozitivní adaptace dosáhne jedinec spíše až po delším průběhu jeho adaptačního procesu. Záleží ovšem na mnoha faktorech a nelze s přesností predikovat, jak bude adaptace probíhat.

3.2.1 Teorie adaptace

Teorie adaptace je dlouho trvající proces, kdy člověk formuje způsob svého života. Úspěšnost a okolnosti tohoto procesu ovlivňují potom celkovou životní spokojenost člověka, která může být velmi pozitivní, ale i velmi negativní. Tento jev je velice subjektivní. V tomto smyslu adaptace odkazuje k poměrně stabilním změnám, které ovlivňují jak skupiny, tak i jednotlivce. Jedinec se nemusí nutně podřizovat okolí. Okolí se může podřídit i jednotlivci.

Dle Searleho a Warda (1990) je třeba rozlišovat psychologickou a sociokulturní adaptaci. První typ adaptace se vztahuje k psychologickým výsledkům zahrnujícím osobní a kulturní identitu, dobré mentální zdraví a schopnosti osobního úspěšnosti v novém kulturním kontextu. V druhém případě se jedná o nastavení externích psychologických výsledků, které se vztahují právě k jejich novému kulturnímu kontextu, jež zahrnuje schopnost jedince řešit denní problémy. Jedná se o kombinaci rodinných problémů, práce a školy. Ačkoli jsou tyto dvě formy adaptace obvykle propojeny empiricky, existují dva důvody, proč je konceptuálně odlišovat (Searle a Ward, 1990). Jedním z důvodů je, že faktory predikující tyto dva typy adaptace jsou často rozdílné. Za druhé, psychologická adaptace může být nejlépe analyzována, pokud z této analýzy vyjmeme kontext stresu a psychopatologické

přístupy, zatímco sociokulturní adaptace je spíše propojena právě se sociálními dovednostmi (Ward a Kennedy, 1994).

3.2.2 Kulturní šok

Kulturní šok lze definovat jako psychický i sociální otřes způsobený náhlým, nečekaným nebo neuvěřitelným zjištěním, které bylo vyvoláno přímým kontaktem jednotlivce, skupiny nebo celé společnosti s cizí neznámou kulturou. Takové zjištění může a nemusí vyvolat kulturní změnu odlišného druhu. Nepochybně vytváří předpoklady pro nový kvalitativní posudek vlastní sociokulturní reality v porovnání s jinou kulturou. Následkem kulturního šoku může dojít i k prohloubení identifikace jednotlivců či skupin s kulturními hodnotami vlastní společnosti, častější je ale postupná přeměna či nahrazení hodnotami, normami, ideami a vzory chování cizí kultury. Kulturní šok můžeme sledovat jak v rovině individuálního konfliktu z pohledu jednotlivce či skupiny s cizí kulturou (Oberg, 2006).

Oberg (2006) přirovnává kulturní šok k "nemoci z povolání". Dochází k němu u jedinců, kteří byli náhle přemístěni. Můžeme také použít výraz přestěhováni do zahraničí. Jako každá indispozice, i kulturní šok má své vlastní symptomy, příčiny a způsoby léčby. Byla to častá nemoc misionářů, kteří kvůli svým pracovním povinnostem museli opouštět své domovy. Misionáři bývali velmi dlouho na cestách. Dostávali se do kontaktu z mnoha odlišnými kulturami. Někteří z nich se přes tyto kulturní šoky nedokázali přenést a museli tak zanechat misionářské činnosti.

S pojmem kulturní šok, který je historicky starší a více zaužívaný, souvisí novodobější pojem *akulturační stres*, který zavedl J. W. Berry a preferuje jej z několika důvodů. Jedním z důvodů je, že pojem *akulturační stres* je blíže propojen s psychologickými modely stresu, jako odezva environmentálních stresorů, a má tedy teoretický základ. Dalším důvodem je, že samotné slovo "šok" v sobě skrývá spíše špatnou zkušenost a negativní výsledek interkulturního kontaktu. Zdroje problémů, které mohou nastat, nejsou ve své povaze kulturní, ale jsou interkulturní a plynou z procesu akulturace (Berry a kol., 1987).

3.2.3 Symptomy a fáze kulturního šoku

Kulturní šok nemusí způsobovat pouze negativní dopady na lidskou psychiku. Můžeme najít i určitá pozitiva. Existuje mnoho různých příčin a fyzický či psychických symptomů, které jsou s touto problematikou spojeny (Pedersen, 1995).

Poznávání nových území, památek a lidí patří beze sporu mezi pozitivní vlivy objevování nových kultur a cestování. Nejedná se jen o poznávání cizího prostředí, ale člověk se dostane do situace, kdy má jedinečnou možnost lépe poznat sám sebe. Každá taková zkušenost je jakýmsi "testem" jeho vlastní osobnosti a resistence vůči vnějším vlivům. Štrach (2009) blíže popisuje tento stav jako pocit dezorientace a strachu, který vyplývá z neznalosti cizích zvyků a odlišného prostředí, protože člověk má tendence se neznámého obávat. Počátečním symptomem kulturního šoku je frustrace. Člověk začne pociťovat pocit osamění. Začne se stranit od ostatních a vyhýbá se veškerému kontaktu. Jeho fyzická kondice slábne a dochází k úbytku energie a jakákoliv činnost se stává náhle velmi vyčerpávající. Pokud dojde ke kontaktu s jinými osobami, tak jedinec předstírá komunikaci a dělá, že se nic neděje (Štrach, 2009).

Touto problematikou se zabývá řada autorů, ale historicky prvním autorem, který blíže specifikoval tuto myšlenku a zavedl pojem *kulturní šok,* byl antropolog Kalervo Oberg. Oberg v roce 1954 představil veřejnosti čtyři fáze kulturního šoku:

1) *Honeymoon (Počáteční nadšení),* je fáze, kdy je člověk unesen cizí kulturou, užívá si nových zkušeností, je potěšen a raduje se ze své cesty. Občas se mohou dostavit pocity nervozity či úzkosti, především v krizových situacích, ale pocit štěstí a euforie stále převažuje (Oberg, 1960).
2) *Culture shock (Kulturní šok),* v této fázi nadšení a euforie opadá a přichází již dříve zmiňovaná frustrace a znepokojení. Jedinec zaujímá odmítavý přístup a začne se stranit kolektivu. Dostavují se i fyzické problémy, jako je podráždění, návaly hněvu doprovázené z nevraživostí a nepřátelským postojem. Tyto pocity jsou způsobeny problémy v komunikaci v jiném jazyce, které se pak přenášejí do dalších sfér, jako je práce či studium (Oberg, 1960).

3) *Adjustment (Fáze přizpůsobení),* v tomto stádiu je již jedinec v jiné kultuře zpravidla delší dobu a učí se, jak překonat negativní vlivy a zvládat pobyt v cizím prostředí. Není jisté, že to ale dokáže. Někteří jedinci jsou pro takové situace vybaveni lépe a během krátké doby překonají těžké období a adaptují se. Jiní se naopak izolují od kultury a proces adaptace tak úplně neproběhne (Oberg, 1960).
4) *Mastery (Zvládnutí úkolu adaptace),* v této fázi má již jedinec za sebou všechny předchozí fáze a dochází k úplnému přijetí cizí kultury. Dokáže se v nové kultuře bez problémů pohybovat a řešit problémy. Pocity úzkosti a frustrace mizí. Jedinec si zvykne na nové kulturní hodnoty, stravu, návyky a začne ve společnosti "normálně" fungovat (Oberg, 1960).

Obrázek 4. Fáze adaptace

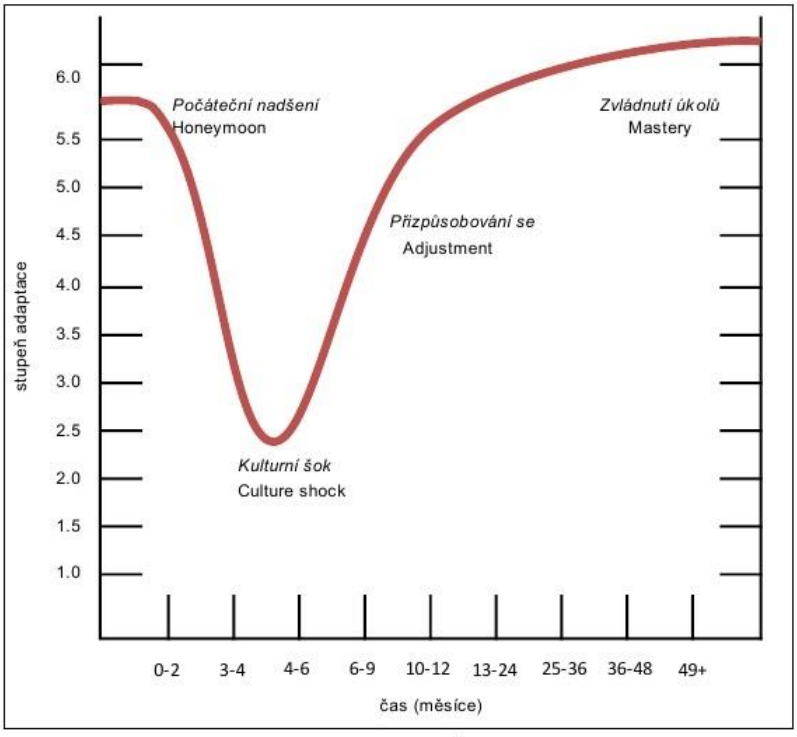

Zdroj: Štrach, Mezinárodní management, 2009

3.3 Kulturní relativismus

Pojmem kulturní relativismus můžeme chápat jako teoreticko-metodologický přístup, který se opírá o předpoklad kulturní osobitosti každého jedince; na individualitě kultur

a sociokulturních systémů, které lze pochopit pouze na základě poznání jejich vlastních hodnot a norem; jedinečných zvyků a tradic; neopakovatelných podmínek jejich existence a autonomního vývoje. V pojetí kulturního relativismu chápeme každou kulturu jako unikátní.

Murphy (2004) definuje kulturní relativismus jako předpoklad, že různé kultury se mohou vyvíjet různými, libovolnými směry a směřovat k jiným výsledným, vzájemně odlišným podobám, výsledkem čehož může být i jejich faktická nesrovnatelnost a nesmyslnost jejich porovnávání a hodnocení. Podstatou kulturního relativismu je nahlížet na ostatní kultury s úctou a tolerancí.

3.4 Etnocentrismus

Lidé mají své vlastní metody, jak porozumět kultuře. Pokud jedinec považuje svoji kulturu za tu nejlepší a jedinou správnou, nazýváme tento přístup *etnocentrismus*. Nejedná se jen o kulturu, je to víra, že naše rasa a národ jsou středem světa. Etnocentričtí jedinci definují sami sebe jejich vlastní skupinou a jakýkoliv kritický komentář z vnějšího prostředí berou jako urážku. Urážka jednotlivce znamená urážku celé skupiny. S tímto přístupem souvisí tendence považovat individuální odlišnosti za odlišnosti národní (Dutton, 2011). Podle Průchy (2010) se tito jedinci cítí velmi nadřazeni. Etnocentrismus je proto právě opakem kulturního relativismu, který byl charakterizován v předchozí kapitole.

Patočka a Heřmanová (2008) souhlasí s Průchou, že etnocentrismus může být považován za způsob interpretace, který nadřazuje jednu kulturu nad ostatní kultury. Také tvrdí, že etnocentrismus je způsob interpretace kulturních a společenských fenoménů primárně v porovnání s vlastní kulturou. Tento způsob interpretace může být považován za přirozený vzhledem ke kulturnímu a společenskému základu někoho, kdo posuzuje odlišné jevy. Patočka a Heřmanová (s. 18, 2008) dále uvádějí, že: *"Adekvátní hodnocení cizího kulturního projevu je dáno zejména širším znalostním záběrem, schopností zařadit cizí vzorec do kontextu vlastního kulturního systému."*

Etnocentrismus je „přirozenou optikou“ a pragmatickým přístupem možná i všech kultur v jejich každodenním životě (Murphy, 2004).

3.5 Xenofobie

Pojem xenofobie je velmi připodobňován pojmu rasismus. Spíše se jedná o to, jak velkou měrou se u jedince projevuje. Xenofobie se dá pokládat za emoční fázi, po které se člověk stane rasistou. Xenofobie je pojem zaužívaný zejména v evropských zemích. Směrem na západ se hovoří spíše o výše zmiňovaném rasismu. Dochází k časté záměně těchto termínů a není mezi nimi stanovena konkrétní hranice. Pojem xenofobie znamená spíše strach z cizího, neznámého. Odborníci vysvětlují vznik xenofobie diferenciací kultur, různou historií a jazykovou vybaveností jednotlivých kultur. Xenofobie může mít také biologické základy. Jedinec se může obávat nemocí a různých druhů nákazy, které na něho jedinci jiného původu mohou přenést. Například AIDS od lidí pocházejících z afrického kontinentu nebo ptačí chřipku od Asiatů. Psychoanalytikové vysvětlují xenofobii jako odraz nevědomí, které neznáme a které nás děsí, na někoho jiného mimo vlastní skupinu (Memmi, 1994).

II. Praktická část

3.6 Představení vlastního výzkumu

Druhá část této práce se zabývá charakteristikou jednotlivých části výzkumu. Jedná se o proces adaptace zahraničních studentů Mendelovy univerzity na České kulturní prostředí. Převážnou část výzkumného vzorku tvoří studenti z programu Erasmus, kteří přijeli studovat do České republiky jak z Evropy, tak z jiných kontinentů. Především se jedná o porovnání získaných dat od studentů ze severní a jižní Evropy. Bude představen cíl práce a technika sběru dat. Budou položeny také základní výzkumné otázky, které budou na konci praktické části zodpovězeny. Následuje popis metodologie a závěr této části je věnován etice výzkumu. Získané výsledky statistik a demografické údaje byly převedeny do grafů, tabulek a obrázků, pro snadnější orientaci v textu.

3.7 Cíl výzkumu

Hlavním cílem praktické části práce je navázat na teorii z první části práce a porovnat, jak reagují zahraniční studenti Mendelovy univerzity na cizí prostředí a jak jsou schopni se adaptovat na Českou kulturu a cizí kultury všeobecně. Provedený vlastní výzkum je zaměřen na interkulturní kompetence z pohledu interkulturní psychologie. Faktory emoční inteligence ovlivňující interkulturní komunikaci jsou pozoruhodné, jak z hlediska jejich praktického uplatnění, tak i z hlediska vědeckého výzkumu.

3.8 Základní výzkumné otázky a hypotézy

Základními otázkami toho výzkumu jsou:

1) Záleží na věku a pohlaví a národnosti studentů, při jejich adaptaci?
2) Jaká je úroveň připravenosti studentů k adaptaci a interkulturní komunikaci?

Hypotézy:

Předpokládejme, že existuje vzájemný vztah mezi věkem studentů a mírou jejich flexibility a otevřenosti, emocionální odolností, schopností vnímání a osobní samostatnosti.

Předpokládejme, že neexistuje vzájemný vztah mezi věkem studentů a mírou jejich flexibility a otevřenosti, emocionální odolností, schopností vnímání a osobní samostatnosti.

Předpokládejme, že existuje vzájemný vztah mezi pohlavím studentů a mírou jejich, flexibility a otevřenosti, emocionální odolností, schopností vnímání a osobní samostatnosti.

Předpokládejme, že neexistuje vzájemný vztah mezi pohlavím studentů a mírou jejich, flexibility a otevřenosti, emocionální odolností, schopností vnímání a osobní samostatnosti.

3.9 Metodika výzkumu a sběru dat

K získání a vyhodnocení dat byla použita kombinace nástrojů Google Docs, kde byla data zaznamenávána, a kvantitativní metody výzkumu CCAI (Cross-Cultural Adaptability Inventory), což je standardizovaný inventář, který usnadňuje identifikaci silných a slabých stránek jednotlivce nebo skupiny ve čtyřech oblastech, které jsou zásadní pro efektivní interkulturní komunikaci a interakci (Kelley a Meyers, 1995). K ověření hypotéz byl použit statistický software IBM SPSS Statistics, kde byl proveden jedno faktorový t-test a analýza rozptylu Analysis of variance (ANOVA).

3.9.1 Cross-Cultural Adaptability Inventory (CCAI)

Nástroj Cross-Cultural Adaptability Inventory, přeloženo jako Inventář interkultulární adaptace, byl vytvořen Američankami Colleen Kelleyovou, Phd a Judith Meyersovou, PsyD ze společnosti NCS Pearson v Minneapolis. Tento nástroj slouží k zodpovězení nejdůležitějších otázek v životě jednotlivce souvisejících s multikulturní společností. Tento výzkum byl proveden podle originální verze této publikace v anglickém jazyce z roku 1995. CCAI se svou strukturou a využívanými metodami jeví jako vhodný pro výzkum adaptace a interkulturního vnímání zahraničních studentů. Výhoda tohoto inventáře je, že se dá aplikovat na všechny kultury v obecné rovině. Nezáleží na tom, ze které konkrétní země jednotlivec pochází, protože nástroj hodnotí jeho schopnosti

univerzálně. To znamená, že CCAI změří silné a slabé stránky, kterými jednotlivec disponuje při střetu s jakoukoliv jinou kulturou.

CCAI je sestaven z 50 položek. Každá z položek je tvrzení, jehož pravdivost lze zvolit ze šesti variant. K těmto tvrzením se následně přiřadí dle manuálu hodnoty, ze kterých se stanovuje příslušné bodové ohodnocení, a dále se dělí do čtyř hlavních charakteristik interkulturní adaptability. Jedná se o emocionální *odolnost, flexibilitu a otevřenost, citlivost vnímání a osobní autonomii* (Kelley a Meyers, 1995).

Popis jednotlivých kategorií je:

1) Emocionální odolnost (ER – *Emotional resilence*)

Stupnice emocionální odolnosti je zaměřena na interkulturní aspekty, které mohou způsobovat negativní a nepříjemné pocity. Tato stupnice měří individuální schopnost jedince oprostit se od těchto negativních a nepříjemných pocitů a reagovat na nové zkušenosti pozitivně. Dosažené skóre v této stupnici odráží schopnost jedince regulovat jeho nebo její emoce a udržovat emocionální rovnováhu v novém, měnícím se prostředí (Kelley a Meyers, 1995).

2) Flexibilita/otevřenost (FO – *Flexibility/oppeness*)

Tato stupnice měří, jakou měrou si jedinec prožívá rozdílné myšlení a chování lidí, které je typicky spojeno s interkulturní zkušeností. Otevření, flexibilní lidé mají pozitivní přístup k neznámému a jsou více tolerantní vůči ostatním. Položky na stupnici flexibility a otevřenosti se zabývají situacemi a zkušenostmi lidí, které se liší od těch, kterým normálně čelí (Kelley a Meyers, 1995).

3) Pronikavost vnímání (PAC – *Perceptual acuity*)

Citlivost vnímání se vztahuje k schopnosti vcítit se do ostatních a vnímat jejich verbální a neverbální komunikaci. Citlivost vnímání je také spojena s hodnocením ostatních kultur a schopností nesoudit ostatní. Tuto schopnost můžeme pojmenovat jako interkulturní senzitivitu. Jde o porozumění emocí ostatních lidí, ale také schopnost objektivně interpretovat informace, tedy efektivně komunikovat (Kelley a Meyers, 1995).

4) Osobní autonomie *(PA – Personal autonomy)*

Tato stupnice se vztahuje k individuálnímu sebeuvědomění a vnitřním hodnotám každého jedince a k jeho sebejistotě v této oblasti při střetu s ostatními. Zároveň také zkoumá, jak je jedinec schopen respektovat ostatní jedince a jejich systémy hodnot. Tento faktor je zaměřen na tlak, který cítí osoba při změnách interkulturního prostředí (Kelley a Meyers, 1995).

3.9.2 Dotazník

Před samotným nástrojem CCAI byl do aplikace Google Docs zařazen ještě krátký anonymní dotazník týkající se individuálních doplňujících informací. Bylo zde zjišťováno pohlaví respondentů, země původu, věk a předpokládaná doba pobytu v České republice. V tomto dotazníku byly také zahrnuty instrukce pro CCAI a poděkování za účast ve výzkumu.

3.10 Charakteristika výzkumného souboru

Respondenti byli vybráni na základě náhodného výběru ve spolupráci se zahraničním oddělením Mendelovy univerzity. Všichni respondenti jsou zahraničními studenty Mendelovy univerzity. Soubor je tvořen 41 výzkumnými vzorky. Jedná se o studenty převážně z jihoevropských a severoevropských zemí. V souboru můžeme nalézt také studenty ze Spojených států amerických či Latinské Ameriky. Výzkumu se zúčastnilo 20 osob ženského pohlaví a 21 osob mužského pohlaví ve věku od 20 do 26 let (včetně). Průměrný věk respondentů je 21,93 let. Doba pobytu studentů v České republice se pohybuje od 4 do 53 měsíců. Průměrná celková doba pobytu obou pohlaví v České republice je 11,43 měsíců.

Tabulka 1. Rozdělení respondentů dle věkových skupin (vlastní výzkum)

Věk	Počet (n)	zastoupení v %
19-21	**20**	**48,8**
z toho mužů	11	55,0
z toho žen	9	45,0
22-24	**16**	**39,0**
z toho mužů	8	50,0
z toho žen	8	50,0
25 a více	**5**	**12,2**
z toho mužů	2	40,0
z toho žen	3	60,0

Tabulka 2. Rozdělení dle národností respondentů (vlastní výzkum)

Národnost	Počet mužů	Počet žen
Argentina	0	1
Bosna a Hercegovina	1	0
Bulharsko	2	0
Kanada	1	0
Finsko	0	3
Francie	5	2
Řecko	1	1
Maďarsko	1	3
Litva	0	1
Peru	1	0
Polsko	1	1
Portugalsko	1	1
Moldávie	1	1
Slovensko	0	1
Slovinsko	1	0
Španělsko	3	2
Turecko	1	1
Velká Británie	1	1
USA	0	1

Graf 1. Rozdělení dle národností respondentů (vlastní výzkum)

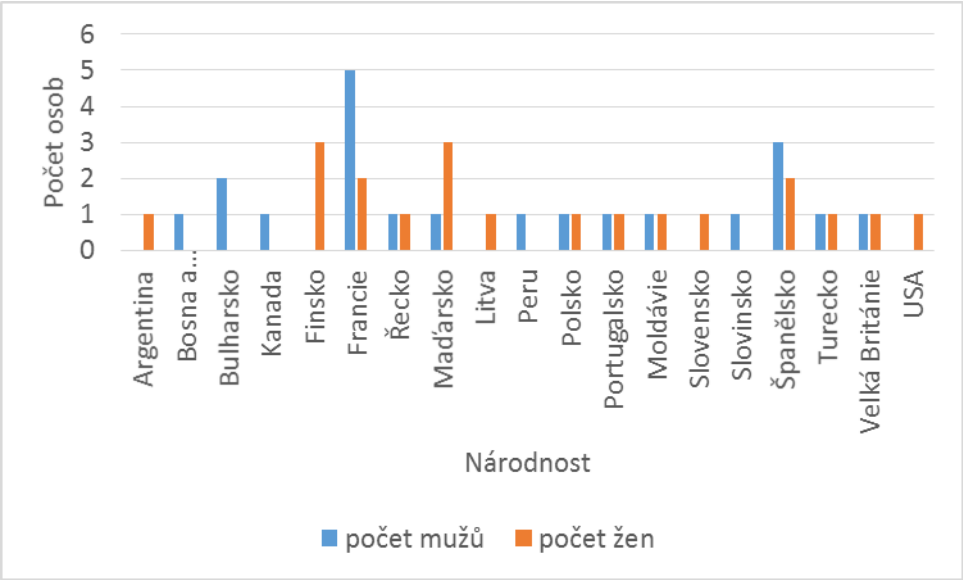

Tabulka 3. Rozdělení dle věkových skupin respondentů (vlastní výzkum)

Doba pobytu v ČR	Počet (n)	zastoupení v %
1 - 5 měsíců	8	19,5
z toho mužů	3	37,5
z toho žen	5	62,5
6 - 10 měsíců	19	46,3
z toho mužů	10	52,6
z toho žen	9	47,4
11 - a více měsíců	14	34,1
z toho mužů	8	57,1
z toho žen	6	42,9

3.11 Výsledky zpracování dat z inventáře CCAI

V následujících kapitolách budou rozebrána data z inventáře CCAI. Úvod kapitoly se bude věnovat hodnocení výsledků všech respondentů. Dále se kapitola bude zabývat výsledky vybraných národností a budou porovnány jejich dosažené hodnoty. Také budou porovnány jednotlivé kategorie dle věku, pohlaví a států.

3.11.1 Četnosti hodnot

Tabulka 4. Rozdělení četností jednotlivých dimenzí

Devítibodové výsledky	EO Výsledek	FO Výsledek	PV Výsledek	OA Výsledek	Celkem Výsledek
9	95–108	80–90	56–60	40–42	261–300
8	90–94	77–79	53–55	38–39	251–260
7	86–89	73–76	51–52	36–37	241–250
6	82–85	70–72	48–50	34–35	231–240
5	78–81	66–69	46–47	32–33	221–230
4	74–77	62–65	43–45	30–31	212–220
3	70–73	57–61	41–42	29	202–211
2	65–69	54–56	39–40	27–28	192–201
1	0–64	0–53	0–38	0–26	0–191

Poznámka. EO = Emocionální odolnost, FO = Flexibilita/otevřenost, PV = Pronikavost vnímání, OA = Osobní autonomie.

Zdroj: Kelleyová a Meyersová, Inventář interkulturální adaptability, 1995, s. 23

V této kapitole budou dle manuálu inventáře CCAI porovnány dosažené četnosti jednotlivých dimenzí v devíti bodové stupnici četností dle tabulky 4.

Níže, v tabulce číslo 5, lze vidět rozdělení četností dle dat získaných z inventáře CCAI (viz příloha I.), se kterými budu dále pracovat.

Tabulka 5. Četnosti hodnot z CCAI (vlastní výzkum)

Stupnice	Emocionální odolnost	Flexibilita a otevřenost	Pronikavost vnímání	Osobní autonomie	Celkem
9	1	0	0	3	0
8	5	0	2	1	1
7	3	0	4	7	2
6	10	1	8	7	6
5	6	1	3	6	5
4	5	4	13	6	12
3	7	15	6	2	7
2	2	11	1	0	4
1	2	0	4	0	4

Pro vysvětlení výše uvedených dat bude použito výsečové grafické znázornění s vyjádřením procentuálního poměru na devítibodové stupnici. Pro komparaci výsledků bude využit průměr, což je střední hodnota 5, uvedená ve standardizovaném rozdělení četností v tabulce číslo 5.

Graf 2. Emocionální odolnost v procentuálním vyjádření (vlastní výzkum)

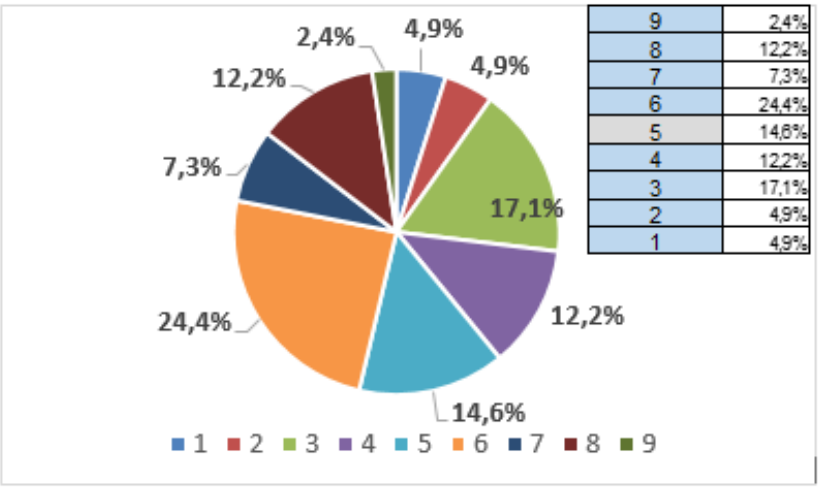

9	2,4%
8	12,2%
7	7,3%
6	24,4%
5	14,6%
4	12,2%
3	17,1%
2	4,9%
1	4,9%

Z obrázku číslo 1 lze vypozorovat, že 14,6 % respondentů se nachází v průměrné kategorii. Významnější hodnotou je zde 24,4 % respondentů, kteří se pohybují mírně pod průměrem. Celkově se pod průměrem emocionální odolnosti nachází 46,3 % zahraničních studentů, což není příliš pozitivní zjištění. Nad průměrem je pouze 39,1 % studentů.

Graf 3. Flexibilita a otevřenost v procentuálním vyjádření (vlastní výzkum)

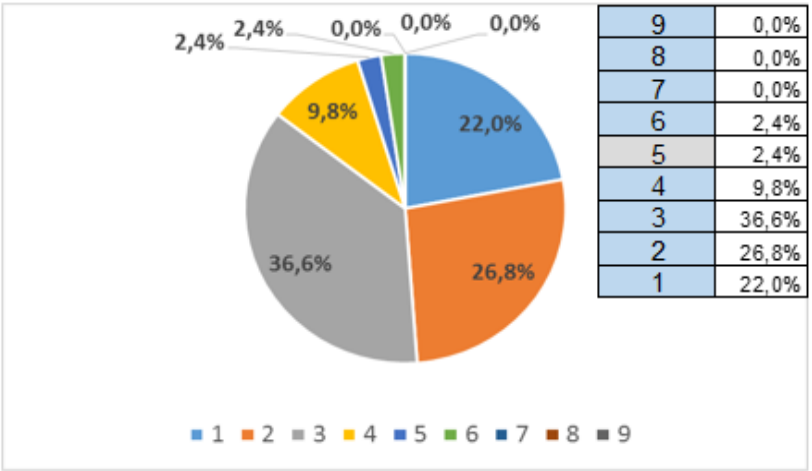

9	0,0%
8	0,0%
7	0,0%
6	2,4%
5	2,4%
4	9,8%
3	36,6%
2	26,8%
1	22,0%

V kategorii flexibility a otevřenosti je průměrnou hodnotou 2,4 % respondentů. Velmi znepokojivým zjištěním je v tomto případě fakt, že se pod průměrnou hodnotou nachází 95,2 % respondentů, což je drtivá většina zkoumaného souboru. Co se týče schopnosti

pozitivního přístupu k názorům ostatních a tolerance jiných názorů než vlastních, je na tom vybraná skupina respondentů velmi podprůměrně.

Graf 4. Pronikavost vnímání v procentuálním vyjádření (vlastní výzkum)

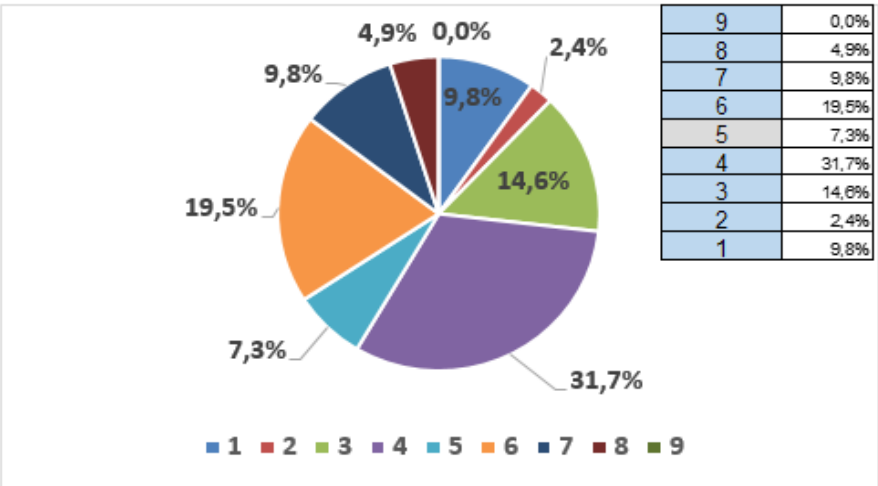

9	0,0%
8	4,9%
7	9,8%
6	19,5%
5	7,3%
4	31,7%
3	14,6%
2	2,4%
1	9,8%

V kategorii pronikavost vnímání tvoří průměrnou hodnotu 7,3 % respondentů. V tomto případě se jedná o podobný problém jako v předchozí kategorii. Většina respondentů, jež tvoří 58,5 %, se nachází pod průměrnou hranicí. Respondenti v oblasti interkulturní senzitivity a oblasti verbální a neverbální komunikace vykazují spíše podprůměrnou úroveň. Nad úrovní průměru se pohybuje pouze 34,2 % respondentů.

Graf 5. Osobní autonomie v procentuálním vyjádření (vlastní výzkum)

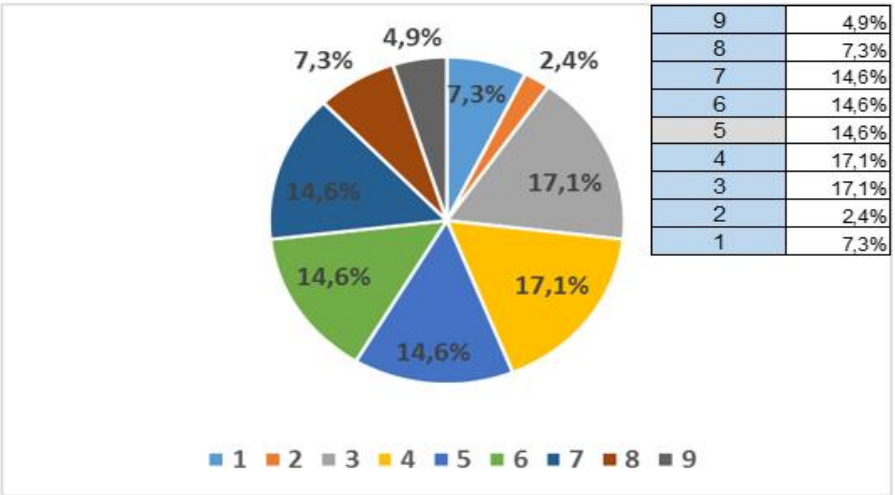

9	4,9%
8	7,3%
7	14,6%
6	14,6%
5	14,6%
4	17,1%
3	17,1%
2	2,4%
1	7,3%

V případě osobní autonomie tvoří průměrnou hodnotu 14,6 % respondentů. Nad průměrem se nachází 43,9 % respondentů. Pod průměrnou hranici spadá 41,5 % respondentů. Individuální sebeuvědomění a vnitřní hodnoty zkoumaných respondentů při střetu s ostatními kulturami a schopnost respektovat ostatní jedince a jejich systémy hodnot, tak dosahují mírně nadprůměrných hodnot.

3.11.2 Srovnání hodnot dle pohlaví

Tabulka 6. Porovnání kategorií CCAI dle pohlaví (vlastní výzkum)

Pohlaví	ER	FO	PAC	PA	Celkem
Muži					
průměr	1606,2	1137,3	934,8	672,4	4350,7
směrodatná odchylka	8,3	5,7	4,8	3,6	18,7
Ženy					
průměr	1523,7	1090,7	856,4	609,3	4080,1
směrodatná odchylka	7,5	4,8	4,4	4,4	19,3

Výše v tabulce číslo 6, lze porovnat vliv pohlaví na schopnost adaptace. V kategorii emoční odolnosti dosahuje vyšších výsledků mužské pohlaví. V kategorii flexibility a otevřenosti lze vypozorovat také vyšší skóre mužského pohlaví. V kategoriích pronikavosti vnímání a osobní autonomie naopak lze pozorovat nepatrně vyšší skóre žen. Můžeme tedy tvrdit, že v oblasti emoční odolnosti a flexibility/otevřenosti se lépe adaptuje mužské pohlaví, ale v oblasti pronikavosti vnímání a osobní autonomie, je na tom lépe ženské pohlaví. V celkovém hodnocení skóre jsou na tom jen nepatrně lépe muži.

3.11.3 Srovnání hodnot dle věkových tříd

Jak je patrné z tabulky číslo 7 níže, nejvyšší hodnoty ve všech kategoriích vykazuje věková skupina od 22 do 24 let. Všechny věkové kategorie jsou počtem respondentů poměrně vyrovnané, nedochází tak ke zkreslení výsledků. Na druhé místo můžeme zařadit skupiny od 19 do 21 let. Nejhůře je na tom nejstarší skupina od 25 let a více. Lze konstatovat, že v procesu adaptace na tom budou z této skupiny nejlépe jedinci mladší 25 let.

Tabulka 7. Rozdělení kategorií CCAI dle věku (vlastní výzkum)

Věkové kategorie	ER	FO	PAC	PA	Celkem
19 - 21 let					
průměr	79,8	57,1	44,5	32,0	213,4
směrodatná odchylka	7,5	4,8	4,4	4,4	19,0
22 - 24 let					
průměr	81,81	57,44	47,44	33,9	220,59
směrodatná odchylka	7,9	5,9	4,8	3,6	19,0
25 a více let					
průměr	72,2	52,8	42,4	31,6	199
směrodatná odchylka	4,2	3,5	2,3	3,4	19,1

3.11.4 Srovnání hodnot dle vybraných národností

Tato kapitola bude zaměřena na porovnání hodnot z inventáře CCAI vybraných států a územních celků. Budou identifikovány jejich silné a slabé stránky a rovněž bude definováno, které vybrané země se adaptují lépe a které hůře. Za prvé, dojde ke srovnání zemí jihozápadní Evropy, Španělska a Portugalska, a zemí jihovýchodní Evropy, Turecka a Řecka.

Tabulka 8. Skóre CCAI studentů ze Španělska a Portugalska (vlastní výzkum)

	ER	FO	PAC	PA	Celkem
Průměr	84,0	57,7	49,3	34,9	225,9
Směrodatná odchylka	7,4	1,9	4,9	2,9	18,5

V tabulkách číslo 8 a 9 jsou zaznamenány průměry a směrodatné odchylky jednotlivých dimenzí (emocionální odolnost, flexibilita/otevřenost, pronikavost vnímání, osobní autonomie). V tabulce číslo 8 zástupci jihozápadní Evropy tvoří vyrovnaný vzorek tří mužů a tří žen. Na první pohled můžeme zaregistrovat vysokou hodnotu emocionální odolnosti.

Tabulka 9. Skóre CCAI studentů z Turecka a Řecka (vlastní výzkum)

	ER	FO	PAC	PA	Celkem
Průměr	78,5	57,0	46,0	30,3	211,8
Směrodatná odchylka	7,2	9,4	1,7	7,2	18,9

Zástupci jihovýchodní Evropy v tabulce číslo 9, tvoří také poměrně vyrovnaný vzorek tří mužů a dvou žen. Z výše uvedených údajů je patrné, že státy jihozápadní Evropy jsou na tom lépe ve všech kategoriích adaptace. Největší rozdíl tvoří kategorie emocionální odolnost, tedy 5,5 bodu. Nejmenší rozdíl můžeme zaznamenat v kategorii flexibilita a otevřenost, kde je rozdíl jen 0,8 bodu. To značí, že Španělé a Portugalci budou lépe zvládat situace pod tlakem v cizím prostředí. Také budou lépe reagovat na nové podněty a budou mít otevřenější přístup k novému prostředí. Co se týče verbálních a neverbálních projevů komunikace, budou státy jihozápadní Evropy v této oblasti úspěšnější a budou také lépe schopni přijímat názory ostatních a nebudou výrazně stavit svoje hodnoty do popředí. Státy jihozápadní Evropy se budou celkově adaptovat lépe.

Dále bude porovnán sever a jih/jihovýchod Evropy. Jako zástupce severní Evropy bylo vybráno Finsko. Jako zástupce jižních/jihovýchodních evropských států bylo vybráno Bulharsko a Bosna a Hercegovina.

Tabulka 10. Skóre CCA studentů z Finska a Litvy (vlastní výzkum)

	ER	FO	PAC	PA	Celkem
Průměr	79,3	59,8	47,8	32,5	219,4
Směrodatná odchylka	4,2	3,6	2,6	4,0	17,7

V tabulce číslo 10 jsou zaznamenány průměry a směrodatné odchylky obyvatel severní Evropy. Vzorek tvoří pouze čtyři respondenti ženského pohlaví, což by mohlo ovlivnit výsledky na základě nepoměru pohlaví.

Tabulka 11. Skóre CCAI studentů z Bosny a Hercegoviny a Bulharska (vlastní výzkum)

	ER	FO	PAC	PA	Celkem
Průměr	81,3	54,7	43,0	35,0	214,0
Směrodatná odchylka	4,1	2,4	1,6	2,2	17,7

V tabulce číslo 11 jsou zaznamenány průměry a směrodatné odchylky obyvatel jižní/jihovýchodní Evropy. Tento vzorek naopak tvoří pouze respondenti mužského pohlaví. V porovnání emocionálních odolností, jsou na tom lépe studenti z jihu. Jejich

schopnost oprostit se od negativních a nepříjemných pocitů a reagovat na nové zkušenosti pozitivně převažuje. Získané skóre v této stupnici odráží schopnost jedinců regulovat jejich emoce a udržovat emocionální rovnováhu v novém, měnícím se prostředí. Co se týče flexibility a otevřenosti, v této oblasti jsou na tom studenti ze severu Evropy lépe. Budou se snáze vyrovnávat s rozdílným myšlením a chováním lidí, které je typicky spojeno s interkulturní zkušeností. Severo-Evropané mají pozitivnější přístup k neznámému a jsou více tolerantní vůči ostatním. Stejně tak jsou na tom lépe v oblasti pronikavosti vnímání. Ovšem v oblasti osobní autonomie jsou na tom lépe studenti z Bosny a Hercegoviny a Bulharska. Nejedná se o velký rozdíl, ale tyto osoby budou při změně prostředí cítit menší psychický tlak. Zároveň budou tito jedinci schopni více respektovat ostatní jedince a jejich hodnotové systémy.

Na obrázcích 6 a 7 níže, jsou zachyceny průměrné výsledky vybraných zkoumaných skupin respondentů, pro příklad grafického znázornění. Tlusté černé čáry ukazují, jakých průměrných výsledků dosáhli respondenti v normativním profilu. Barevně vyznačené jsou výsledky našeho výzkumu. Výsledky, které se blíží nejvíce k okraji kružnice, značí nejsilnější oblasti respondentů. Toto porovnání s normativním vzorkem slouží pouze pro doplnění výzkumu. V tomto výzkumu je nejdůležitější porovnání mezi vlastními získanými hodnotami.

Obrázek 5. Grafický profil studentů z Finska a Litvy dle CCAI (vlastní výzkum)

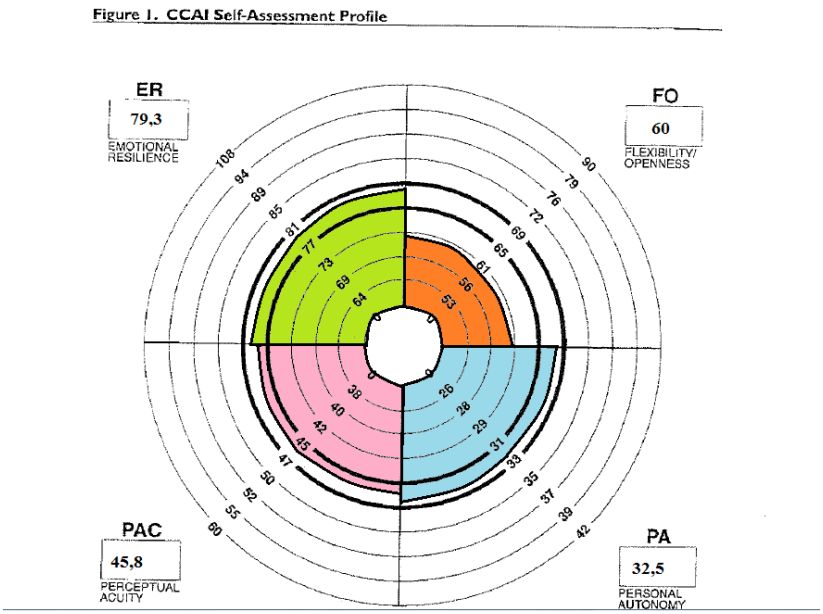

Obrázek 6. Grafický profil studentů ze Španělska a Portugalska dle CCAI (vlastní výzkum)

3.12 Ověření hypotéz

3.12.1 Jedno-faktorový t-test

Hypotéza 1_1: Předpokládejme, že existuje vzájemný vztah mezi pohlavím studentů a mírou jejich flexibility a otevřenosti (FO)

Hypotéza 2_0: Předpokládejme, že neexistuje vzájemný vztah mezi pohlavím studentů a mírou jejich flexibility a otevřenosti (FO)

Tabulka 12. T-test pohlaví a FO (vlastní výzkum)

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
FO	Equal variances assumed	,054	,817	-,878	39	,385	-1,479	1,683	-4,883	1,926
	Equal variances not assumed			-,881	38,837	,384	-1,479	1,679	-4,874	1,917

Na zvolené hladině významnosti 0,05 byl proveden jedno-faktorový t-test k posouzení, zda se liší úroveň flexibility a otevřenosti na základě pohlaví všech dotazovaných respondentů, jimž byl předložen CCAI. Získaná signifikantní hodnota 0,817 je větší než hladina významnosti 0,05. O významný statistický rozdíl se tedy nejedná. Přijímáme nulovou hypotézu.

Hypotéza 3_1: Předpokládejme, že existuje vzájemný vztah mezi pohlavím studentů a mírou jejich emocionální odolnosti (ER).

Hypotéza 4_0: Předpokládejme, že neexistuje vzájemný vztah mezi pohlavím studentů a mírou jejich emocionální odolnosti (ER)

Tabulka 13. T-test pohlaví a ER (vlastní výzkum)

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
ER	Equal variances assumed	1,517	,226	-,919	39	,364	-2,312	2,515	-7,399	2,775
	Equal variances not assumed			-,926	36,495	,360	-2,312	2,495	-7,371	2,747

Na zvolené hladině významnosti 0,05 byl proveden jedno-faktorový t-test k posouzení, zda se liší úroveň emocionální odolnosti na základě pohlaví všech dotazovaných

respondentů, jimž byl předložen CCAI. Získaná signifikantní hodnota 0,226 je větší než hladina významnosti 0,05. O významný statistický rozdíl se tedy nejedná. Přijímáme nulovou hypotézu.

Hypotéza 5_1: Předpokládejme, že existuje vzájemný vztah mezi pohlavím studentů a mírou jejich citlivostí vnímání (PAC).

Hypotéza 6_0: Předpokládejme, že neexistuje vzájemný vztah mezi pohlavím studentů a mírou jejich citlivostí vnímání (PAC).

Tabulka 14. T-test pohlaví a PAC (vlastní výzkum)

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
PAC	Equal variances assumed	,048	,828	1,204	39	,236	1,776	1,475	-1,208	4,760
	Equal variances not assumed			1,201	38,168	,237	1,776	1,479	-1,217	4,769

Na zvolené hladině významnosti 0,05 byl proveden jedno-faktorový t-test k posouzení, zda se liší úroveň pronikavosti vnímání na základě pohlaví všech dotazovaných respondentů, jimž byl předložen CCAI. Získaná signifikantní hodnota 0,828 je větší než hladina významnosti 0,05. O významný statistický rozdíl se tedy nejedná. Přijímáme nulovou hypotézu.

Hypotéza 7_1: Předpokládejme, že existuje vzájemný vztah mezi pohlavím studentů a mírou jejich osobní autonomií (PA).

Hypotéza 8_0: Předpokládejme, že neexistuje vzájemný vztah mezi pohlavím studentů a mírou jejich osobní autonomií (PA).

Tabulka 15. T-test pohlaví a PA (vlastní výzkum)

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
PA	Equal variances assumed	,562	,458	-,346	39	,731	-,455	1,313	-3,111	2,201
	Equal variances not assumed			-,348	38,712	,730	-,455	1,309	-3,102	2,193

Na zvolené hladině významnosti 0,05 byl proveden jedno-faktorový t-test k posouzení, zda se liší úroveň osobní autonomie na základě pohlaví všech dotazovaných respondentů, jimž byl předložen CCAI. Získaná signifikantní hodnota 0,458 je větší než hladina významnosti 0,05. O významný statistický rozdíl se tedy nejedná. Přijímáme nulovou hypotézu.

3.12.2 Analýza rozptylu (ANOVA)

Na již stanovené hladině významnosti 0,05 byl proveden test analýzy rozptylů ANOVA k posouzení, zda se liší míry emocionální odolnosti, flexibility a otevřenosti, pronikavosti vnímání a osobní autonomie zahraničních studentů u jednotlivých věkových kategorií. Jedná se o kategorie od 19 do 21 let, od 22 do 24 let a od 25 let a více.

Tabulka 16. Rozdělení jednotlivých kategorií CCAI dle věkových skupin (vlastní výzkum)

						95% Confidence Interval for Mean			
		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	Lower Bound	Upper Bound	Minimum	Maximum
ER	19-21	20	79,75	7,732	1,729	76,13	83,37	63	92
	22-24	16	81,81	8,191	2,048	77,45	86,18	64	95
	25 a více	5	72,20	4,658	2,083	66,42	77,98	67	79
	Total	41	79,63	8,034	1,255	77,10	82,17	63	95
FO	19-21	20	57,10	4,898	1,095	54,81	59,39	46	66
	22-24	16	57,44	6,044	1,511	54,22	60,66	46	72
	25 a více	5	52,80	3,962	1,772	47,88	57,72	48	56
	Total	41	56,71	5,372	,839	55,01	58,40	46	72
PAC	19-21	20	44,50	4,501	1,007	42,39	46,61	36	52
	22-24	16	47,44	4,912	1,228	44,82	50,05	35	55
	25 a více	5	42,40	2,608	1,166	39,16	45,64	38	45
	Total	41	45,39	4,748	,742	43,89	46,89	35	55
PA	19-21	20	32,00	4,554	1,018	29,87	34,13	22	41
	22-24	16	33,88	3,667	,917	31,92	35,83	29	41
	25 a více	5	31,60	3,782	1,691	26,90	36,30	28	37
	Total	41	32,68	4,156	,649	31,37	33,99	22	41

Tabulka 17. Test homogenity rozptylů (vlastní výzkum)

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
ER	,844	2	38	,438
FO	,060	2	38	,942
PAC	1,390	2	38	,261
PA	,321	2	38	,727

Zjištěné signifikantní hodnoty jsou vyšší než hladina významnosti 0,05. Lze opět tvrdit, že mezi jednotlivými věkovými skupinami a kategoriemi CCAI není žádný významný statistický rozdíl.

4. Diskuze

Hlavním cílem této práce bylo ověřit schopnost adaptace a interkulturní kompetence studentů. Výzkumu se zúčastnilo 41 zahraničních studentů Mendelovy univerzity v Brně. Zastoupení pohlaví bylo rovnoměrné. Co se týče věkových kategorií, většina respondentů spadala do kategorií od 19 do 21 let a od 22 do 24 let. Kategorii od 25 let tvořilo nejméně respondentů, což pravděpodobně mírně zkreslilo výsledky porovnání věkových kategorií a jednotlivých kategorií CCAI. I přes nedostatky výzkumu a menší počet respondentů tato práce poskytuje přínos v oblasti adaptace a zpracované výsledky mohou být použity k dalšímu výzkumu.

Většina dat a výsledků byla získána pomocí metody Cross-Cultural Adaptability Inventory. Data byla dále zpracována v programu Excel a IBM SPSS. Většina dotazovaných respondentů vykázala spíše průměrné a podprůměrné hodnoty ve srovnání se standardizovaným průměrem. Z toho lze odvodit, že jejich schopnost adaptace nebude na nikterak vysoké úrovni. Za jeden z možných nedostatků výzkumu by mohla být považována značná různorodost národností, která ovšem v tomto případě byla těžko ovlivnitelná a záležela na ochotě oslovených respondentů spolupracovat. Pro snadnější orientaci byly vytvořeny výsečové grafy s vyjádřením procentuálního poměru na devítibodové stupnici. Za hodnotné ukazatele je možné také považovat grafické profily respondentů z Finska, Litvy, Španělska a Portugalska. Z tohoto zobrazení lze vypozorovat mírně nadprůměrné výsledky Španělů a Portugalců v oblastech emocionální odolnosti, pronikavosti vnímání a osobní autonomie. Naopak v oblasti flexibility a otevřenosti tyto národnosti dosáhly velmi podprůměrných výsledků. Respondenti z Finska a Litvy vykazují v oblastech emocionální odolnosti, pronikavosti vnímání a osobní autonomie výsledky podprůměrné. V oblasti flexibility a otevřenosti jsou ovšem ještě horší ve srovnání se standardizovaným průměrem. Na základě tohoto zjištění můžeme tvrdit, že schopnost adaptace a míra interkulturních kompetencí je u

respondentů ze zemí jižní Evropy mírně nadprůměrná. Naopak u respondentů ze severní Evropy je schopnost adaptace a míra interkulturních kompetencí spíše podprůměrná. Dle zobrazení na grafickém profilu je patrné, že nejvyšší úspěšnost zaznamenala kategorie osobní autonomie a jako nejslabší článek se jeví kategorie flexibilita a otevřenost. Níže následuje porovnání celkových výsledků dle jednotlivých kategorií:

Emocionální odolnost: výzkum prokázal, že 14,6 % respondentů se nachází v průměrné kategorii. Těsně pod průměrem se nachází 24,4 % dotazovaných respondentů. Celkově se pod průměrem emocionální odolnosti nachází 46,3 % respondentů, což není příliš pozitivní zjištění. Nad průměrem je pouze 39,1 % studentů. Z toho lze vyvodit, že těchto 39, 1% respondentů bude disponovat nadprůměrnou úrovní schopností reagovat na nové podměty pozitivně. Tito respondenti budou lépe schopni udržovat svou sebeúctu a jejich sebevědomí bude vyšší. Budou také lépe zvládat emočně vypjaté situace a budou věřit více sami sobě.

Flexibilita/otevřenost: v této kategorii tvoří průměr 2,4 % respondentů. Velmi znepokojivým zjištěním je v tomto případě fakt, že se pod průměrnou hodnotou nachází 95,2 % respondentů, což je velká většina zkoumaného souboru. Co se týče schopnosti pozitivního přístupu k názorům ostatních a tolerance jiných názorů než vlastních, je na tom vybraná skupina respondentů velmi podprůměrně. 95,2 % respondentů bude hůře prožívat rozdílné myšlení a chování lidí, které je typicky spojeno s interkulturní zkušeností. Tito jedinci budou spíše negativně přistupovat k neznámému a budou méně tolerantní vůči ostatním. Tito respondenti se nechají také více ovládat panikou.

Pronikavost vnímání: v této kategorii je průměrem pouze 7,3 % respondentů. Více než polovina respondentů se nachází pod průměrnou hranicí. Nadprůměrných výsledků dosáhlo 34,2 % respondentů. Tito jedinci budou lépe schopni vcítit se do ostatních a vnímat jejich verbální a neverbální komunikaci. Nebudou vnímat cizí kultury jako nepřátelské a budou méně soudit ostatní. Tito jedinci budou schopni lépe porozumět ostatním a budou více senzitivní v komunikaci.

Osobní autonomie: v kategorii osobní autonomie tvoří průměrnou hodnotu 14,6 % respondentů. Pod průměrnou hranici spadá 41,5 % respondentů. Nad průměrem se nachází 43,9 % respondentů, kteří budou vybaveni lepšími schopnostmi v oblasti individuálního sebeuvědomění. Tito jedinci budou také více věřit svým vnitřním hodnotám a budou také více respektovat ostatní jedince a jejich systémy hodnot.

5. Závěr

Cílem výzkumu bylo zjistit, jak reagují zahraniční studenti Mendelovy univerzity na cizí prostředí a jak jsou schopni se adaptovat na českou kulturu a cizí kultury obecně. Provedený vlastní výzkum je zaměřen na interkulturní kompetence z pohledu interkulturní psychologie. Hlavními proměnnými ve výzkumu byly stanoveny věk, pohlaví a národnosti respondentů. Na základě literární rešerše se teoretická část práce pokouší propojit problematiku kompetencí a interkulturní komunikace a aplikovat tyto přístupy na oblast adaptace studentů.

Při střetu rozdílných kultur dochází k odlišnému chápání reality, což může mít za následek vzájemné obohacení sociálního intelektu jedinců, ale také může dojít k negativním dopadům. Interkulturní komunikace je velmi složitý a náročný proces, který je dosti individuální. Zahraniční studenti musí v praxi čelit nejen běžným společenským situacím, ale měli by se také nějakým způsobem začlenit mezi ostatní studenty a na tomto základě spolupracovat za účelem splnění studijních povinností. To znamená, projevovat zájem o danou problematiku a komunikovat s okolím na akademické půdě.

V praktické části byla získána data, která umožňují popsat schopnosti fungování zahraničních studentů v České republice, ale i v jiných zemích. Bylo kontaktováno 155 zahraničních studentů. Odpovědělo 41 studentů, z toho 21 mužů a 20 žen. Studenti pochází z 19 různých zemí, nejen evropských. Dle získaných a vyhodnocených dat z Cross-Cultural Adaptability Inventory (CCAI) bylo zjištěno, že většina respondentů disponuje dostatečnými schopnostmi k úspěšné interkulturní adaptaci. Respondenti by měli být tolerantní k cizím kulturám a měli by respektovat hodnoty druhých. Nebude jim chybět také zdravé sebevědomí a budou poměrně dobře zvládat situace pod tlakem.

Co se týče rozdělení dle oblastí, nejlepších celkových výsledků dosáhli respondenti z jižní Evropy a USA. Špatně na tom nebyli ani studenti ze severní Evropy. Hůře se budou adaptovat studenti z jihovýchodní Evropy.

Výzkum dále prokázal, že nejlépe se budou adaptovat jedinci z věkové skupiny od 22 do 24 let, ale vzájemný vztah mezi věkem respondentů a jednotlivými kategoriemi CCAI nebyl potvrzen. Co se týče pohlaví, vzájemný vztah mezi pohlavím a jednotlivými kategoriemi CCAI nebyl taktéž prokázán. Nepatrně lepších průměrných výsledků dosáhli muži.

Tato bakalářská práce přináší objektivní hodnocení silných a slabých stránek jedinců v oblasti interkulturního kontaktu. Na základě výsledků této práce lze identifikovat problémové oblasti jejich adaptace. Výsledky výzkumu by mohly být užitečné pro studentské organizace, které se věnují vztahům se zahraničními studenty, či budoucím pedagogům těchto studentů. V neposlední řadě mohou výsledky sloužit jako zpětná vazba pro zúčastněné respondenty.

6. Seznam použité literatury

Odborné publikace

AU, Wayne.*Rethinking multicultural education: teaching for racial and cultural justice*. 1st ed. Wisconsin, United States: Rethinking Schools, Ltd, 2009. ISBN 09-429-6142-0.

BERRY, John W. *Cross-cultural psychology: research and applications*. 3rd ed. New York: Cambridge University Press, 2011, xxii, 626 p. ISBN 05-217-4520-9.

BERRY, John W. *Cross-cultural psychology: research and applications*. 2nd ed. New York, NY: Cambridge University Press, 2002, xxii, 588 p. ISBN 05-216-4617-0.

BERRY, John W., et al. Comparative studies of acculturative stress. *International migration review*, 1987, 491-511.

DUTTON. *Culture Shock and Multiculturalism: Reclaiming a Useful Model from the Religious Realm*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2011. ISBN 9781443835572.

HOFSTEDE, Geert H. *Culture's consequences: comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. 2nd ed. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, c2001, xx, 596 p. ISBN 08-039-7323-3.

HOFSTEDE, Geert, Gert Jan HOFSTEDE a Mihail MINKOV. *Cultures and organizations: software of the mind : intercultural cooperation and its importance for survival*. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, c2010, xiv, 561 s. ISBN 978-0-07-166418-9.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0.

KELLEY, Colleen a Judith MEYERS. *CCAI cross-cultural adaptability inventory*. Minneapolis, MN: National Computer Systems, c1995, vii, 81 p.

KELLEYOVÁ, Colleen a Judith MEYERSOVÁ. *Inventář interkulturální adaptability.* Minneapolis: NCS Pearson, 1995, 82 s. MN 55440.800-922-7343

LANDIS, Dan, Janet BENNETT a Milton BENNETT. *Handbook of intercultural training*. 3rd ed. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications, 2004. ISBN 14-522-6769-3.

LEUNG, Kwok a Michael Harris BOND. *Psychological aspects of social axioms: understanding global belief systems*. New York: Springer, c2009, xx, 348 p. ISBN 03-870-9810-0.

MEMMI, Albert. *Le racisme: description, définitions, traitement*. Paris: Gallimard, 1994. ISBN 9782070328543.

MINKOV, M. a G. HOFSTEDE. Hofstede's Fifth Dimension: New Evidence From the World Values Survey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 2011-12-19, vol. 43, issue 1, s. 3-14. DOI: 10.1177/0022022110388567

MORGENSTERNOVÁ, Monika a Lenka ŠULOVÁ. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní senzitivity*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 218 s. ISBN 978-802-4613-611.

MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 2. vyd. Překlad Hana Červinková. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, 268 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 15. ISBN 978-808-6429-250.

OBERG, Kalervo. Cultural shock: *Adjustment to new cultural environments.curare*, 2006, 29.2: 3.

PATOČKA, Jiří a Eva HEŘMANOVÁ. *Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, 199 s. ISBN 978-807-3573-478.

PEDERSEN, Paul. *The five stages of culture shock: critical incidents around the world*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1995, x, 281 p. ISBN 03-132-8782-1.

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014, 320 s. ISBN 978-802-4747-484.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 199 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3069-1.

SEARLE, Wendy; WARD, Colleen. The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 1990, 14.4: 449-464.

SOUKUP, Václav. *Dějiny sociální a kulturní antropologie*. Nové rozšířené vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1996, 303 p. ISBN 80-718-4158-7.

ŠTRACH, Pavel. *Mezinárodní management*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 167 s. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-2987-9.

WARD, Colleen; KENNEDY, Antony. Acculturation strategies, psychological adjustment, and sociocultural competence during cross-cultural transitions.*International Journal of Intercultural Relations*, 1994, 18.3: 329-343.

Internetové zdroje

BERRY, John W. *Applied Psychology*. 1997, vol. 46, issue 1, s. 5-34. DOI: 10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x. Dostupné z:http://doi.wiley.com/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x

LEE, Enid. ENIDLEE CONSULTANTS INC. [online]. 2014 [cit. 2015-04-21]. Dostupné z: http://www.enidlee.com/

THE HOFSTEDE CENTRE. *Cultural dimension: National culture* [online]. [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: http://geert-hofstede.com/cultural-dimensions.html

7. Přílohy

I. Zpracovaná data z Cross-Cultural Adaptability Inventory

Pořadí	Pohlaví	Věk	Národnost	Počet měsíců v ČR doposud	Zbývající počet měsíců v ČR	Celkem měsíců v ČR	ER	FO	PAC	PA	Celkem
1.	Žena	20	Argentina	7	9	16	77	55	47	33	212
2.	Muž	24	Bosnia and Hercegovina	18	18	36	86	53	45	36	220
3.	Muž	20	Bulgaria	2	5	7	76	53	41	32	202
4.	Muž	22	Bulgaria	4	4	8	82	58	43	37	220
5.	Muž	21	Canada	10	11	21	83	59	40	37	219
6.	Žena	21	Finland	4	0	4	82	57	45	28	212
7.	Žena	22	Finland	19	34	53	81	65	50	36	232
8.	Žena	23	Finland	1	5	6	82	61	45	29	217
9.	Žena	19	France	1	4	5	71	64	46	29	210
10.	Muž	19	France	2	5	7	82	66	48	30	226
11.	Žena	21	France	1	5	6	78	53	49	33	213
12.	Muž	21	France	5	5	10	73	58	36	28	195
13.	Muž	21	France	7	10	17	84	56	45	34	219
14.	Muž	22	France	2	4	6	64	54	45	31	197
15.	Muž	24	France	9	4	13	92	59	49	36	236
16.	Muž	22	Greece	7	10	17	90	72	45	40	251
17.	Žena	25	Greece	2	5	7	74	56	45	34	209
18.	Žena	21	Hungary	3	5	8	92	59	52	38	241
19.	Žena	22	Hungary	1	6	7	77	48	47	30	202
20.	Žena	24	Hungary	2	3	5	71	58	44	31	204
21.	Muž	26	Hungary	2	5	7	67	48	38	29	182
22.	Žena	26	Latvia	5	6	11	72	56	43	37	212
23.	Muž	20	Peru	1	4	5	92	63	49	35	239
24.	Muž	22	Poland	2	5	7	80	58	50	29	217
25.	Žena	25	Poland	4,5	0	4,5	69	49	43	28	189
26.	Muž	20	Portugal	7	10	17	86	61	42	36	230
27.	Žena	23	Portugal	1	4	5	85	56	55	35	231
28.	Žena	20	Republic of Moldova	5	5	10	77	49	38	29	193
29.	Muž	20	Republic of Moldova	1	4	5	63	55	41	29	188
30.	Žena	23	Slovakia	11	15	26	72	46	35	33	189
31.	Muž	25	Slovenia	1	3	4	79	55	43	30	207
32.	Muž	21	Spain	2	4	6	70	56	42	34	202
33.	Muž	22	Spain	5	9	14	95	58	54	41	248
34.	Muž	23	Spain	7	10	17	89	56	49	31	221
35.	Žena	24	Spain	6	3	9	78	57	51	33	219
36.	Žena	24	spain	6	12	18	85	60	52	34	231
37.	Žena	20	Turkey	1	5	6	71	54	45	25	218
38.	Muž	20	Turkey	1	5	6	79	46	49	22	196
39.	Muž	20	UK	2	6	8	84	62	41	34	221
40.	Žena	21	UK	9	9	18	90	59	52	33	234
41.	Žena	20	USA	2	4	6	85	57	42	41	225
						celkem	3265	2325	1861	1340	8829